

УДК 94(477)"2013/2014":316.7-058.7

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3890-3912](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3890-3912)

Пасічник Наталія Сергіївна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософських та політичних наук, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, <https://orcid.org/0009-0007-1694-9906>

Мельник Людмила Миколаївна кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських та політичних наук, соціально-гуманітарного факультету Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, м. Біла Церква, <https://orcid.org/0000-0002-1299-5610>

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ: ПРАКТИКИ ПАМ'ЯТАННЯ

Анотація. Революція Гідності - одна з найважливіших державо-творчих подій у новітній історії України, що засвідчила суттєву трансформацію колективної свідомості суспільства. Символом цієї боротьби стали Герої Небесної Сотні. Незважаючи на відносно невеликий проміжок часу, що минув, вшанування їхньої пам'яті вже набуло ґрунтовної інституційно-правової бази та стало потужним джерелом комеморативної практики. Стаття спрямована на комплексне дослідження та систематизацію досвіду меморіалізації Небесної Сотні, аналіз її багатовекторного впливу на формування української політики пам'яті та національної ідентичності.

Автори вказують на те, що процес пам'ятання розпочався зі стихійної громадянської активності. Ця низова ініціатива заклала підвалини для подальшого інституціоналізованого підходу. Меморіалізація суттєво змінила урбанонімічний та архітектурний ландшафт України. У статті також висвітлюється проблема відтермінування будівництва центрального Національного меморіалу в Києві, попри наявність затвердженого проєкту.

Комеморативний канон вшанування, розроблений родичами, учасниками Революції та інституціями, містить щорічний церемоніал, акцію «Тихі ангели» та традицію персонального вшанування кожного героя у його день народження. Стаття також висвітлює особливе значення ініціативи «Відзнаки Героїв» від організації «Родина Героїв «Небесної Сотні». Ці проєкти (премії, гранти) спрямовані на підтримку молоді в різних галузях і переводять пам'ять із площини жалоби до площини творення та

наслідування цінностей. Крім того, наголошується на глибокому відображенні подвигу Небесної Сотні у кінематографі. Меморіалізація Небесної Сотні виконує критично важливі функції: вона зберігає пам'ять про травматичну й героїчну сторінку, відображає світоглядні орієнтири та сприяє формуванню національної гідності та ідентичності в умовах боротьби за незалежність і суверенітет України.

Ключові слова: Революція Гідності, Небесна Сотня, меморіалізація, політика пам'яті, комеморативні практики, національна ідентичність.

Pasichnyk Nataliia PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Philosophical and Political Sciences Department, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, <https://orcid.org/0009-0007-1694-9906>

Melnyk Liudmyla PHD (Political Sciences), Associate Professor, Head of the Department of Philosophical and Political Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, <https://orcid.org/0000-0002-1299-5610>

MEMORIALIZATION OF THE HEAVENLY HUNDRED HEROES: PRACTICES OF REMEMBRANCE

Abstract. The Revolution of Dignity is one of the most crucial state-building events in the recent history of Ukraine, demonstrating a significant transformation of the collective consciousness of society. The Heroes of the Heavenly Hundred became the symbol of this struggle. Despite the relatively short period of time that has passed, the commemoration of their memory has already acquired a solid institutional and legal basis and has become a powerful source of commemorative practice. The article aims at a comprehensive study and systematization of the experience of the Heavenly Hundred memorialization, analyzing its multifaceted influence on the formation of Ukrainian memory policy and national identity.

The authors indicate that the process of remembrance began with spontaneous civic activity. This grassroots initiative laid the foundation for a subsequent institutionalized approach. The memorialization has significantly changed the urban and architectural landscape of Ukraine. The article also highlights the issue of postponing the construction of the central National Memorial in Kyiv, despite the existence of an approved project.

The commemorative canon of honor, developed by relatives, Revolution participants, and institutions, includes an annual ceremony, the «Silent Angels»

campaign, and the tradition of personalized commemoration of each hero on their birthday. The article also sheds light on the special significance of the «Heroes' Awards» initiative from the organization «The Heavenly Hundred Heroes Families». These projects (awards, grants) are aimed at supporting youth in various fields and shift memory from the realm of mourning to the realm of creation and the emulation of values. Furthermore, the profound reflection of the Heavenly Hundred's feat in cinematography is emphasized. The memorialization of the Heavenly Hundred performs critically important functions: it preserves the memory of a traumatic and heroic page of history, reflects worldview orientations, and contributes to the formation of national dignity and identity in the context of the struggle for Ukraine's independence and sovereignty.

Keywords: Revolution of Dignity, Heavenly Hundred, memorialization, memory policy, commemorative practices, national identity.

Постановка проблеми. Однієї з ключових державотворчих подій в новітній історії України є Революція Гідності, яка стала свідченням суттєвої трансформації колективної свідомості суспільства і відчутно вплинула на подальший розвиток країни. Найтрагічнішими в історії Революції Гідності стали дні 18 – 20 лютого 2014 року, коли загинуло найбільше активістів, увиразнених у пам'яттєвому дискурсі як Герої Небесної Сотні.

Сама назва «Небесна Сотня» виникла за аналогією з основними структурними одиницями Самооборони Майдану – сотнями. 21 лютого датовано вірші поетес Тетяни Домашенко та Людмили Максимлюк, у яких було використано дане словосполучення, а вже наступного дня про Героїв Небесної Сотні говорили зі сцени Майдану та писали в Інтернеті. На Урядовому порталі перша згадка про Героїв Небесної Сотні з'явилася 28 лютого 2014 р. [1, с. 5]

Хоча з подій Революції Гідності минуло небагато часу, однак вшанування пам'яті про них має доволі ґрунтовну інституційно-правову базу та комеморативну практику. Тому узагальнення, систематизація та аналіз накопиченого комеморативного досвіду є актуальним дослідницьким завданням. Водночас творення наративу «Майдану» та сучасних практик пам'ятання про Героїв Небесної Сотні продовжується. Маємо підстави погодитися з думкою Т. Гуменюк, що досвід тих подій вписується у значно ширший контекст «trauma studies», а брак відповідної аналітики трагічних подій, культурних травм надає їм хронічного характеру, транслюючи пам'ять про них наступним поколінням. [2, с. 50, 45]

Меморіалізація Небесної Сотні виконує важливі функції збереження історичної пам'яті про травматичну й водночас героїчну сторінку української історії, відображає світоглядні орієнтири та цінності нації,

сприяє формуванню національної ідентичності. Сьогодні, коли триває боротьба за незалежність і суверенітет нашої держави, переосмислення історії боротьби української нації за власну свободу й вшанування національних героїв, набуває особливої значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній темі присвячені низка наукових досліджень, в яких відображені лише окремі аспекти цієї проблеми. Так, Т. Гуменюк розглядає колективний досвід Майдану кінця 2013 - початку 2014 рр. в контексті «trauma studies», потрактовуючи його як «національну травму», а також породжені цими подіями культурні, соціально-психологічні зміни в суспільстві.[2] Х. Семерин досліджує просторовий вимір пам'яті Революції Гідності в Україні, аналізує стихійну та інституціоналізовану меморіалізацію.[3] У науковій розвідці Я. Потапенка представлені ключові тенденції в осмисленні подій Революції Гідності в публікаціях вітчизняних інтелектуалів.[4] О. Вара висвітлює інформацію про пов'язану з історичними подіями Революції Гідності пам'ятку в середмісті Києві - «Місце бойових дій та масової загибелі громадян в районі вул. Інститутської у м. Києві під час акцій протесту у лютому 2014 року», наводить пропозиції щодо її музеєфікації [5]. С. Єскельчик аналізує традиції увічнення пам'яті визначних осіб та подій у міському ландшафті України ХХ–ХХІ ст. і проблему винайдення нової меморіальної естетики для Небесної Сотні як героїв революції нового типу [6]. У дослідженні Н. Кривди «До питання меморіалізації Майдану як практики «винайдення традиції» розглядаються культурні практики ритуального або символічного характеру, метою яких є виявити належність до спільноти та прищепити певні цінності й норми через зв'язок із минулим у поєднанні із сучасними підходами до меморіалізації подій Революції Гідності [7]. Л. Онишко наводить огляд усноісторичного проєкту «Рефлексії істориків про Революцію Гідності», метою якого стали інтерв'ювання професійної аудиторії для обговорення причин, основних етапів та наслідків Революції Гідності в широкому історичному контексті [8]. У своїй науковій розвідці І. Пошивайло аналізує сучасні комеморативні концепції та практики у контексті подій Революції Гідності, зупиняється на висвітленні питання про створення Музею Майдану [9]. А. Сокирко розглядає формування фондів Національного музею Революції Гідності, зокрема, мистецької колекції [10]. У статті Н. Димніч аналізуються чинники формування національної гідності у молоді та вплив на ці процеси циклу телевізійних нарисів про Героїв Небесної Сотні «Звичайні люди. Герої України» [11]. Разом з тим, у науковій літературі відсутній комплексний аналіз питання меморіалізації подій Революції Гідності загалом, і Героїв Небесної Сотні, зокрема.

Мета статті: дослідження процесу меморіалізації Героїв Небесної Сотні, аналіз накопиченого комеморативного досвіду та його впливу на національну політику пам'яті.

Виклад основного матеріалу. Початково меморіалізація Героїв Небесної Сотні носила стихійний характер. Вже 21 лютого 2014 р. на майдані Незалежності почали відспівувати людей, які загинули 18–20 лютого 2014 р. в центрі столиці. На місті загибелі активістів люди ставили портрети у жалобному оформленні, свічки та лампадки, приносили квіти, створювали кенотафи, а вулиця Інститутська перетворилась на місце травматичної пам'яті про ті події. У листопаді 2014 р. відтинок вул. Інститутської, де відбулися розстріли людей, перейменували на алею Героїв Небесної Сотні. Наразі Алея Небесної Сотні й уся вулиця Інститутська є центральними просторами збереження колективної пам'яті про події Революції Гідності у Києві. Тут розташована гранітна стела з портретами і місцями для квітів та лампадок. Уздовж алеї та в інших локаціях створено стихійні місця пам'яті, зі світлинами загиблих, кенотафами, вінками, лампадками, фрагментами бруківки, жовто-блакитною символікою. При цьому стихійні меморіальні місця не завжди відповідають реальним локаціям подій [3, с. 140–141]. 1 грудня 2020 р на алеї Героїв Небесної Сотні встановили Дзвін гідності для вшанування Героїв у дні їх народження [12]. Такі «меморіали» виникли в різних населених пунктах, суттєво вплинувши на ландшафт «місць пам'яті» в Україні [13]. Саме громадянська активність започаткувала поклала початок творенню комеморативного канону подій Революції Гідності й, зокрема, практики пам'ятання про Героїв Небесної Сотні.

З часом процес меморіалізації «Майдану» стає інституціоналізованим, до нього долучаються органи влади, приймаються відповідні нормативно-правові акти, які формують державну політику пам'яті. Вже 24 лютого була ухвалена Постанова Верховної Ради України «Про вшанування учасників збройних конфліктів під час мирних акцій протесту» зі зверненням до наступного Президента України з пропозицією посмертно присвоїти звання Герой України полеглим та смертельно пораненим цивільним учасникам збройних конфліктів під час мирних акцій протесту в Україні впродовж листопада 2013 - лютого 2014 р.[14] 21 листопада 2014 р. тодішній Президент України П.Порошенко присвоїв (посмертно) звання «Героя України» 99 особам, а у лютому 2015 р. звання «Герой України» було присвоєно посмертно ще 5 особам (один з них загинув під час Євромайдану (О.Бадера), інші - були учасниками Революції гідності, яких убили навесні 2014 р. російські бойовики на Донбасі (Ю.Дяковський, Ю.Поправка, В.Рибак, Д.Чернявський) [15].

За поданням Президента, Верховна Рада України 1 липня 2014 р. ухвалила Закон «Про внесення зміни до статті 7 Закону України «Про державні нагороди України», яким було встановлено нову державну відзнаку - орден Героїв Небесної Сотні «для відзначення осіб за громадянську мужність, патріотизм, відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння Українському народу, виявлені під час Революції гідності (листопад 2013 року - лютий 2014 року), інших подій, пов'язаних із захистом незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України» [16].

Указом Президента України «Про орден Героїв Небесної Сотні» від 3 листопада 2014 р. було затверджено Статут і малюнок Ордену [17]. Орден має форму блакитного хреста, у центрі якого вміщено зображення небесного воїна в обладунках із мечем та щитом, стилізовані під саморобне спорядження учасників Революції Гідності, а на звороті хреста - напис «Свобода та Гідність». У листопаді 2014 р. Орденом посмертно було нагороджено перших трьох осіб: Михайла Жизневського, Давида Кіпіані та Зураба Хурцію [18]. На сьогодні орденом Героїв Небесної Сотні нагороджено лише чотирьох осіб: окрім трьох вказаних, у лютому 2018 р. посмертно нагороджено й Тараса Більчука [15]. Оскільки звання Героя України, яке є найвищим ступенем відзнаки в Україні, надається лише громадянам України, з метою ушанування іноземців, які віддали свої життя за Україну, Верховна Рада ухвалила Закон «Про внесення зміни до розділу V «Прикінцеві положення Закону України «Про державні нагороди України» щодо присвоєння звання Герой України», що давав змогу присвоювати звання Герой України іноземцям – лицарям ордена Героїв Небесної Сотні [19]. У 2017 р. єдиним Героєм України – іноземцем став громадянин Білорусі Михайло Жизневський [20].

Указом Президента № 69/2015 від 11 лютого 2015 р. «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні» 20 лютого було визначено як День Героїв Небесної Сотні з метою увічнення людської, громадянської і національної відваги та самовідданості, сили духу і стійкості громадян, які змінили перебіг історії нашої держави, гідно вшанувати подвиг загиблих, які віддали своє життя, захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України [21].

Указами Президента України визначалися загальні засади політики пам'яті про Революцію Гідності і підкреслювалися необхідність організації та проведення відповідних комеморативних заходів. Конкретизація цих заходів передбачалася відповідними розпорядженнями Кабінету міністрів

України: розпорядження КМУ від 23 серпня 2017 р. № 574-р «Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на період до 2020 року» [22], розпорядження КМУ від 17 лютого 2021 р. № 112-р «Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на 2021-2025 роки» [23]. Розпорядженнями КМУ регулювалися також впровадження конкретних меморіальних практик, наприклад, Розпорядження КМУ від 18.11.2015 № 1186-р «Про утворення державного закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності», Розпорядження КМУ від 19 липня 2017 р. № 501-р «Про організацію та проведення міжнародного відкритого архітектурного конкурсу проектів на кращу проектну пропозицію щодо об'єкта «Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Революції Гідності» (м. Київ)» та інші.

Варто відзначити, що значна частина нормативно-правових актів приймалася у листопаді або лютому, тобто в роковини Революції Гідності та загибелі Героїв Небесної сотні.

Провідною установою з питань політики національної пам'яті є Український інститут національної пам'яті (УІНП), створений у 2006 р., який є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті. [24] Так, Інститут долучився до підготовки декомунізаційного пакета законів, постанов ВРУ про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв в окремих роках, проекту Закону «Про державні та інші свята, пам'ятні дати і скорботні дні», підготував окремий проект «Люди Свободи», який розповідає про 26 постатей, які своєю працею та боротьбою зробили можливим відновлення незалежності України (останньою, 26-ю, статтю став Назарій Войтович, наймолодший Герой Небесної сотні) [25]. У лютому 2025 р. УІНП опублікував інформаційні матеріали, підготовлені фахівцями з Музею Майдану в межах кампанії «Герої першої перемоги у битві, що триває». Інформаційна кампанія мала на меті не лише нагадати про подвиг Героїв Небесної Сотні, а й утвердити його значущість у сьогоденній боротьбі українців за свободу, підтримати в суспільстві віру в перемогу над загарбником [1].

Ще одним прикладом комеморативних заходів, реалізованих державними органами влади, є конкурс Міністерства освіти і науки України на здобуття державних іменних стипендій найкращим молодим вченим для увічнення подій Революції Гідності та вшанування подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні. Стипендії призначаються за вагомий внесок у розвиток української науки як важливої складової захисту національних

інтересів України, за посилення міжнародного авторитету України, внесок у розвиток демократичних та гуманістичних цінностей у сфері науки і освіти. Призначається по п'ять стипендій у кожній з таких номінацій: стипендія імені Дмитра Максимова; стипендія імені Назарія Войтовича; стипендія імені Романа Гурика; стипендія імені Устима Голоднюка; стипендія імені Юрія Поправки [26].

Ще у січні 2014 р. виникла ініціатива «Музей Майдану», яка восени цього ж року об'єдналася з ініціативою Аналітичного центру pro.mova «Музей Свободи», а у лютому наступного року музейники створили Громадську організацію «Музей Майдану». Головним завданням об'єднаної ініціативи стало збереження пам'яті про події та людей Революції Гідності, насамперед Героїв Небесної Сотні, зокрема шляхом збирання свідчень, документів, усних історій і предметів, охорони меморіальних місць, об'єктів. Громадська ініціатива стала поштовхом до створення відповідної інституції - державного закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Гідності» [27]. Її було створено розпорядженням КМУ від 18 листопада 2015 р. № 1186-р з віднесенням її до сфери управління Українського інституту національної пам'яті.[28] Указом Президента України №138/2016 Музею Революції гідності було надано статусу національного. В даному акті інституція отримала назву «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Революції гідності» з визначенням її як провідного культурно-освітнього та науково-дослідного закладу зі збереження, вивчення і поширення інформації про події Революції Гідності та громадянського подвигу її учасників [29]. Музей проводить системну музеєфікацію та меморіалізацію місць і подій, пов'язаних із Революцією Гідності та Небесною Сотнею, та догляд за такими місцями у Києві; виставкову, культурну й освітню діяльність на партнерських майданчиках у Києві, Україні та світі. Крім разових виставок і подій, Музей пропонує увазі відвідувачів й постійні експозиції. У колишньому Будинку профспілок в Києві було відкрито Інформаційно-виставковий центр Музею Майдану, де можна дізнатися про передумови та перебіг Євромайдану, отримати інформацію про маршрут «Місця Революції Гідності», замовити екскурсію, принести експонати, залишити свої спогади про ті події, довідатися про діяльність Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності. Музей організовує вуличні мандрівні виставки, зокрема, «Майдан. Ландшафти пам'яті», «Відважні. Наші герої» (її англомовний варіант успішно експонувався у Чикаго й Единбургу); здійснює видавничу та наукову діяльність, зокрема організовує щорічний Науковий форум «Революція Гідності: на шляху до історії». Захід присвячено обговоренню як теоретичних проблем, пов'язаних з

актуальністю викликів Майдану у суспільно-політичному житті України, визначенню місця Революції Гідності в історичній пам'яті, так і суто практичних, котрі стосуються документування подій Майдану й російсько-української війни, методології збору свідчень та артефактів, принципів їх зберігання й використання [30].

Восени 2017 р. було організовано Міжнародний відкритий архітектурний конкурс проектів на кращу пропозицію щодо об'єкта «Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – музей Революції Гідності».[13] За результатами Конкурсу, оприлюдненими у лютому 2018 р., перемогу здобув проект архітектурного бюро «MI-Studio» Ірини Волинець (Львів) та Марії Процик (Роттердам). За задумом переможців конкурсу, меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні має стати простором, який допомагає осмислити історію української боротьби за державність та незалежність. За проектом, центральним елементом меморіального комплексу є зигзагоподібний шлях угору колишньою вулицею Інститутською, що символізує нелегку боротьбу українського народу за свободу. На початку цього шляху з боку майдану Незалежності та Хрещатику має бути меморіальна стела, яка аркою врізається в пагорб. Плити, на яких поіменно згадано кожного з Небесної Сотні, накладаються одна на одну, утворюючи суцільну стіну. Частина шляху до стели та майданчик біля неї має бути вимощена оригінальною бруківкою, поміж нею з'являються світлові квадрати, які маркують продовження шляху. Міст над алеєю Героїв Небесної Сотні є умовною межею нового простору меморіальної алеї – паркової зони. Створення алеї, обабіч якої висаджено липи, повинне підкреслити атмосферу меморіалу, а також особливість самого шляху: сто дерев як символ Небесну Сотню. У найвіддаленішій точці алея розгалужується та відмежовує місце тиші й мовчання: там уже стоїть знакова дерев'яна каплиця. Символічним завершенням меморіального шляху має бути сад, який буде місцем відпочинку між майбутнім Музеєм Революції Гідності та Міжнародним центром культури і мистецтв [31].

Проект меморіалу пройшов низку обговорень із громадськістю, експертним середовищем, родинами Героїв Небесної Сотні. Результати конкурсу були затверджені, розроблена проектно-кошторисна документація, відібраний генпідрядник робіт. Відкриття меморіалу було заплановане на лютий 2019 р. Але через низку обставин, а саме через позицію Генпрокуратури, яка наполягала на необхідності провести додаткові слідчі експерименти щодо розстрілів мітингувальників, та протести окремих громадських активістів і членів сімей Героїв Небесної Сотні, будівельні роботи так і не розпочалися [32]. Таким чином, створення Меморіалу відкладено на невизначений час. Наразі просторові об'єкти меморіального

комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності охоплюють Інфоцентр у Будинку профспілок, Галерею протестного мистецтва на вулиці Липській, публічний простір Бібліотеки Майдану в цьому ж приміщенні, низку позначених місць Революції Гідності й нині закриту інсталяцію «Куб». На місці розстрілів спорудили каплицю Архистратига Михаїла та українських новомучеників і встановили дерев'яний хрест із розп'яттям. Окрім цього, у середмісті Києва, по вулиці Михайлівській, активістами (ГО «Місто-сад») було влаштовано сквер, названий на честь Героїв Небесної Сотні. Саме тут вперше в Україні було висаджено овочевий город в центрі столиці (цю ідею було запозичено у зарубіжних ентузіастів) [33]. На стіні будинку португальський графіті-художник Алешандре Фарту створив мурал – зображення Сергія Нігояна площею у 100 кв.м. Центральним елементом композиції є очі Нігояна, які, за словами самого митця, є «очима всієї Небесної Сотні» [34].

Прикладом вдалої реалізації комеморативного проєкту є меморіал пам'яті Героїв Небесної Сотні, створений у Львові на перехресті вулиць Максима Кривоноса та Замкової, за авторства А. Лесюка, М. Яструбчак і Х. Пундак. Урочисте відкриття першої частини Меморіалу відбулося 23 серпня 2019 р., було збудовано стелу та три оглядові майданчики. На стелі встановлено 107 вигравіюваних табличок із портретами загиблих, на яких вказано імена, прізвища, дати народження та смерті, а також гасло кожного Героя Небесної Сотні. В спеціальний отвір, що є на кожному портреті, за бажанням можна вставити квітку. Основний матеріал з якого виготовлена стела – кортен, який з часом змінює свою фактуру. За словами одного з авторів проєкту, А. Лесюка, стела є символом палаючої барикади та змінюватиме колір залежно від погоди та часу доби. У вечірній час та завдяки підсвітці, стела немовби палає, а в період, коли випадатиме багато дощів, стела ставатиме яскравішою. Проєкт передбачав побудову пішохідного мосту від Меморіалу до Губернаторських валів, з 5 плитами — символами п'яти днів, впродовж яких на Революції Гідності загинула найбільша кількість людей [35, 36]. У 2021 р. на роковини Революції Гідності було відкрито сквер та меморіал Героям Небесної Сотні у Чернівцях. На окремих бетонних стелах зобразили портрети Героїв Небесної Сотні з Чернівців – Олександра Щербанюка та Василя Аксенина, які змінюють один одного, якщо дивитися на пам'ятник з різних боків [37].

В багатьох містах України на честь Героїв Небесної сотні були встановлені стели та пам'ятники/пам'ятні знаки. Так, вже в травні 2014 р. з ініціативи студентів Тернопільського національного технічного університету біля одного з корпусів ЗВО встановлений пам'ятний знак Небесної

Сотні. В 2014 р. такі пам'ятники та меморіальні дошки з'явилися в Тербовлі Тернопільської області, Сумах, селищі Брацлав Немирівського району Вінницької області, м. Борщові, м. Гайсин Вінницької області. Надалі постали пам'ятники в багатьох інших місцях – у Вінниці, Луцьку, Миколаєві, Тернополі, Івано-Франківську, Полтаві, Житомирі, Одесі, Переяславі, та багатьох інших населених пунктах України. У 2022 р. пам'ятник загиблим учасникам Революції Гідності відкрили у Запоріжжі. У вересні 2015 р. був відкритий та освячений перший у США пам'ятник героям Революції Гідності поряд з Українською православною церквою Святого Андрія в м. Блумінгдейл (Іллінойс), поблизу Чикаго. У квітні 2016 р., у португальському місті Брага відкрили пам'ятник Героям Небесної сотні, який став першим пам'ятником Небесній сотні у Західній Європі [38].

У пам'ять про Небесну сотню перейменовано та названо низку вулиць і площ. Перші перейменування урбанонімів з метою увічнення пам'яті героїв Революції відбулися вже на початку 2014 р. Тоді у Тернополі з'явилася площа Героїв Євромайдану, у Вінниці - пл. Героїв Майдану та Майдан Небесної Сотні, у Старокостянтинові - вул. Бондарчука (на честь Героя Майдану С.М. Бондарчука), у Дніпрі - вул. Героїв Майдану, площа та вулиця Героїв Майдану у Козятині тощо. Загалом за перші п'ять років на честь Небесної Сотні та героїв Майдану названо понад сто вулиць, провулків, площ і скверів. Найбільше – у Київській, Житомирській і Черкаській областях.[38] Зокрема, в Україні після Революції Гідності з'явилися урбаноніми з такими назвами: вулиця Героїв Майдану, вулиці Небесної сотні та Героїв Небесної Сотні, провулок Героїв Небесної Сотні, площа Героїв Євромайдану, площа Героїв Майдану, майдан Небесної сотні, майдан Героїв та алея Героїв Небесної Сотні. Водночас у низці міст та сіл з'явилися вулиці та сквери, які тепер носять імена загиблих активістів. Так, іменем Сергія Нігояна названо проспект у місті Дніпро, а також вулиці в м. Бережани (Тернопільська область), м. Ірпінь та с. Тарасівка (Київська область), м. Кам'янське (Дніпропетровська область), м. Конотоп (Сумська область), м. Карлівка (Полтавська область) та м. Сокиряни (Чернівецька область). На честь Михайла Жизневського названо вулицю в м. Овруч на Житомирщині, а у Львові з'явився сквер Юрія Вербицького.[39] В багатьох населених пунктах, де народилися і проживали Герої Небесної Сотні, встановлено меморіальні дошки на будинках, де вони мешкали або на будівлях навчальних закладів, де вони здобували освіту, перейменовані вулиці на їх честь. Наприклад, меморіальна дошка на фасаді будівлі середньої загальноосвітньої школи № 5 та вулиця на честь Валерія Брезденюка у Жмеринці, в с. Грушківка Кам'янського району Черкаської області одну з вулиць названо на честь Максима Горошишина, меморіальна

дошка та вулиця на честь Антоніни Дворянець у Броварах, на честь Сотника Сергія Дідича названі не лише вулиця і парк, але й різні спортивні заходи, які проводилися на Городенщині (його батьківщині). У листопаді 2014 р. у Київському національному університеті будівництва і архітектури було відкрито Меморіал Герою Небесної Сотні, студенту архітектурного факультету Олександрю Плеханову. У подібний спосіб вшановано пам'ять й інших Героїв Небесної сотні.

Важливою складовою маркування публічного простору є створення музеїв та організація музейних експозицій. Власне, музей - це інституція, першочерговою функцією якої є збереження пам'яті. Окрім Національного музею Революції Гідності, створеного у Києві, Музей Небесної сотні з'явився і в Івано-Франківську. У музеї представлені мистецькі роботи, присвячені Євромайдану, а також артефакти Революції гідності, серед них - інсталяція з шин і каміння, саморобна зброя, щити, бочки, каски, стріляні гільзи, скульптури скорботних янголів та портрети 107 загиблих майданівців [40].

Таким чином, публічний простір багатьох міст та сіл України, насамперед їх центральних районів, зазнав суттєвих змін. Замість меморіального спадку радянської доби, часто мало пов'язаного з українською історією та культурою, публічний простір набуває нового вигляду, вшановуючи суто українських героїв, зокрема Героїв Небесної Сотні та активістів Майдану.

Невдовзі після подій Революції Гідності на державному рівні були встановлені пам'ятні дні: День Гідності та Свободи (на честь початку двох революцій: Помаранчевої революції та Євромайдану) – 21 листопада, згідно з указом Президента №872/2014 від 13 листопада 2014 року, та День Героїв Небесної Сотні - 20 лютого (указ Президента № 69/2015 від 11 лютого 2015 р.). Прикметно, що обидва укази з'явилися напередодні роковин подій. Зазвичай, у вшанувальних заходах беруть участь перші особи держави – Президент та інші високопосадовці.

День пам'яті Героїв Небесної Сотні - це насамперед вшанування загиблих Героїв. Традиційно з **середини до кінця лютого тривають пам'ятні події**, основним організатором яких є Національний музей Революції Гідності. Кампанія проходить під усталеним гаслом **«Вдячні за свободу!»**. До 2022 р. було напрацьовано комеморативний канон з вшанування пам'яті Героїв Небесної сотні. Церемоніал розробили родичі Героїв Небесної Сотні та учасники Революції гідності за підтримки та погодження з Українським інститутом національної пам'яті й Міністерством у справах ветеранів України. Вшанування розпочинається з виконання Державного Гімну України, під час якого лунають залпи

салютної команди. Далі – міжконфесійна панахида за загиблими під час Революції гідності та виконання «Молитви за Україну» церковним хором. Після цього відбувається покладання квітів під пісню «Пливе кача» та виконання «Маршу української армії» духовим оркестром. Уперше Героїв Небесної Сотні вшанували за єдиним церемоніалом по всій країні в 2022 р. [41] Складовою комеморативного канону стала і щорічна акція «Тихі ангели», яка була започаткована як символічна традиція поминати загиблих за Україну білими паперовими ангелами. Щороку українці в усьому світі створюють тисячі витинанок із білого паперу, які символізують загиблих за Україну та віру в перемогу. У Києві паперових ангелів розвішують на деревах поблизу місць розстрілу мирних громадян, які відстоювали своє право за гідність. Ідея проведення такої акції належить відомій співачці і волонтерці, президенту мистецької агенції «Територія А» Анжеліці Рудницькій. Вперше акцію провели в 2014 р. на день Святого Миколая, але надалі її почали проводити саме в лютому.[42] 1 січня 2021 р. Національний музей Революції Гідності започаткував нову традицію вшанування Героїв Небесної Сотні: у кожен день народження Героя Небесної Сотні о 12:00 перед Дзвоном Гідності з'являються портрет героя зі стислим життєписом й жива квітка, та звучить дзвін. Головна мета даної комеморації - вшанувати персонально Героя Небесної Сотні [43].

Родичі загиблих активістів, учасники організації «Родина Героїв «Небесної Сотні» започаткували таку комеморативну практику, як «Відзнаки Героїв». На їхню думку, пам'ять про героїв має бути не лише в жалобі та монументах, вона повинна викликати бажання творити й змінювати себе та країну, адже багато Героїв Небесної Сотні були молодими, мали досягнення у особистому, духовному, науковому, освітньому розвитку. Тому «Відзнаки Героїв» - це низка проектів для підтримки молоді у тих галузях, у яких працювали чи мріяли працювати Герої, зокрема: театральна премія імені Олександра Храпаченка, яку присуджують митцям, які своєю громадянською позицією та засобами театального мистецтва утверджують ідеали й цінності Революції Гідності та досягли успіхів у громадській, волонтерській і творчій діяльності; антикорупційна премія імені Юрія Поправки, яку отримують громадські активісти, які борються з корупцією на місцях; мистецька резиденція імені Назара Войтовича, якою розпочато програму мистецьких резиденцій для молодих митців, в яких вони зможуть творити та розвиватися; тревел-грант для молодих українських науковців імені Богдана Сольчаника, завдяки якому молоді науковці отримали змогу виступати на наукових конференціях в Оксфорді та Кембриджі; відзнака імені Дмитра Максимова для заохочення ініціатив, які сприяють розвиткові спорту для людей з

інвалідністю; відзнака імені Сергія Нігояна, що передбачає проведення конкурсу творчих робіт серед студентів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого задля створення сценаріїв і фільмів та проведення мистецьких акцій, присвячених боротьбі за свободу; відзнака імені Сергія Кемського для підтримки молодих філософів і політологів, які присвячують свої роботи суспільним перетворенням в Україні, цінностям Майдану, системній боротьбі з корупцією; відзнака імені Сергія Байдовського - конкурс віртуальних проєктів під назвою «Країна Гідності», що має на меті показати світу історичну спадщину очима талановитої української молоді; відзнака імені Олександра Капіноса для активних громадських діячів, студентів, учителів із сіл і містечок, які пробуджують національну свідомість та надихають дітей і молодь на відродження звичаїв та обрядів українського народу, залучають до вивчення історії свого краю й фольклору, формують екологічну культуру та привчають до здорового способу життя, сприяють особистісному зростанню інших; відзнака імені Юрія Вербицького для українських науковців і студентів, які спеціалізуються в галузях «Наука про Землю» та «Геофізика»; відзнака імені Максима Шимка, яку спрямовано на підтримку реконструкторських історичних проєктів та ініціатив із розвитку міжнародної співпраці в цій сфері [44; 45].

Події Революції Гідності та подвиг Героїв Небесної Сотні знайшли відображення у низці документальних та художніх фільмів, зокрема, «День жалоби» режисера М. Тетерука (2014), «Правда Майдану» (реж. А. Солоневич, Дм. Ломачук, 2014), «Зима у вогні» (реж. Є. Афінеєвський, 2015), «Переломний момент: війна за демократію в Україні» (реж. О. Санін, М. Гарріс, 2017), «Революція під прицілом» (реж. О. Солодовнікова, 2021), «Життя на межі» (реж. П. Пелешок, 2022) та ін.; спогадах учасників тих подій, поезії та прозі (Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву. Київ: Комора, 2014; Майдан від першої особи. 45 історій Революції Гідності. Київ: К.І.С., 2015; Небесна Сотня: антологія майданівських віршів. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2014; Микулинський І. Революція Гідності - Майдан. Чернівці: Друк Арт, 2017; Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014–2020. Т. 1: Від Майдану до Іловайська. Харків: Фоліо, 2020; Терейковська С. Небесна Сотня. Життєписи. В 3 томах та ін.); музичних творах («Люта зима» гурту «Тартак», «Незалежний» гурту «Антитіла», «Заручники зими» С. Кузіна та А. Антоненка, «Революція в огні» гурту «Скрябін» тощо) [1, с. 51-53].

Подвиг Героїв Небесної Сотні був відзначений й на міжнародному рівні: у 2018 р. Небесну Сотню символічно нагородили премією Європейського товариства Куденгове-Калергі, якою починаючи з 1978 р.

відзначають особливі заслуги в справі єднання Європи. Небесній Сотні нагороду було присуджено за боротьбу за громадянські свободи та європейські цінності в Україні ціною власного життя. Вперше в історії премії її присудили не одній особі, а 107 загиблим активістам [46].

З плином часу комплекс комеморацій присвячених Революції Гідності розширюється й урізноманітнюється, з'являються все нові ініціативи, передусім зусиллями громадськості, які доповнюють традиційний комеморативний канон, і впливають на формування національного нарративу про події Революції Гідності.

Таким чином, меморіалізація Героїв Небесної Сотні спирається на ґрунтовну інституційно-правову базу та реалізується у стихійних та інституціалізованих формах пам'ятання. Сформувався своєрідний комеморативний канон: на законодавчому рівні визначено пам'ятні дні, участь у масових заходах високопосадовців державного та регіонального рівнів, покладання квітів, проведення різноманітних культурно-просвітницьких заходів, напрацьовано єдиний церемоніал вшанування Героїв Небесної Сотні та ін. Варто відзначити, що офіційні комеморації значною мірою мають бюрократичний характер і є досить типовими для державної меморіальної політики (покладання квітів, промови високопосадовців і т.і.), натомість комеморативні практики, ініційовані громадськістю, відрізняються більшою креативністю та різноманітністю, а їх спектр постійно розширюється. Більшість вшанувальних заходів мають характер реквієму – пам'ять за загиблими, нагадування про важкі втрати у боротьбі за свободу та незалежність, разом з тим помітними є глорифікація та деяка романтизація подій та особистостей. У процесі меморіалізації Небесної Сотні простежується намагання відійти від традиційних, усталених ще за радянської доби, способів меморіалізації (класичні монументи, вшанування високопосадовців та партійних діячів), віднайти нові практики пам'ятання, які б підкреслювали неформальний характер групи людей, які увійшли в історію як «Небесна Сотня», показували б їх як звичайних людей з різних регіонів України, зі своїми мріями та прагненнями, які стали прикладом громадського активізму для наступних поколінь.

Література:

1. День гідності та свободи (21 листопада). Інформаційно-методичні матеріали. *Український інститут національної пам'яті*: офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-do-dnya-revolyuciyi-gidnosti-ta-svobody-vid-muzeyu-maydanu> (дата звернення: 12.10.2025)
2. Гуменюк Т. Культура пам'яті: феномен Революції гідності в сучасній науковій рефлексії. *Український інформаційний простір*. 2023. № 1(11). С. 41–54. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279552](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279552)

3. Семерин Х. Мапування просторової пам'яті про Революцію Гідності в Україні. *Місто: історія, культура, суспільство*. Е-журнал урбаністичних студій. 2022. № 14 (2). С. 136 – 154
4. Потапенко Я. Рецепція Євромайдану в сучасному українському соціокультурному дискурсі. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 4 (78). С. 4 – 21.
5. Вара О. Основні принципи та способи музеєфікації пам'ятки історії на алеї Героїв Небесної Сотні в місті Києві. *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 31-41
6. Єсельчик С. Від радянської монументальної «спадщини» до українського меморіального простору. *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 77 – 91
7. Кривда Н. До питання меморіалізації Майдану як практики «винайдення традиції». *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 162-168
8. Онишко Л. Революція Гідності в рефлексіях істориків. *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 246-263
9. Пошивайло І. Музеєфікація «складної історії»: виклики, практики, стратегії. *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 264-279
10. Сокирко А. Мистецька колекція фондової збірки Національного музею Революції Гідності: історія формування та склад. *Революція Гідності: на шляху до історії*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 328-353
11. Димніч Н. Телевізійні матеріали про Героїв Небесної Сотні як чинник формування національної гідності у молоді. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук. пр.* / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка. 2016. Випуск 15. С. 168-177.
12. На алеї Героїв Небесної Сотні встановили «Дзвін гідності». Офіційний веб-сайт УІНП. 01.12.2020. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/na-aleyi-geroyiv-nebesnoyi-sotni-vstanovyly-dzvin-gidnosti> (дата звернення: 24.10.2025)
13. Онишко Л.В. Майбутній меморіал Героїв Небесної Сотні як територія пам'яті. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1483> (дата звернення: 22.10.2025)
14. Про вшанування учасників збройних конфліктів під час мирних акцій протесту: Постанова Верховної Ради України № 774-VII від 24 лютого 2014 року. Верховна Рада України: офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-VII#Text> (дата звернення: 20.10.2025)
15. Головка В.В. Небесна Сотня. *Енциклопедія історії України: Додатковий том*. Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=nebesna_sotnja (дата звернення: 22.10.2025)
16. Про внесення зміни до статті 7 Закону України «Про державні нагороди України»: Закон України № 1546-VII від 1 липня 2014 р. *Верховна Рада України*: офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1546-18#Text> (дата звернення: 22.10.2025)

17. Про орден Героїв Небесної Сотні: Указ Президента України №844/2014 від 3 листопада 2014 р. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. <https://www.president.gov.ua/documents/8442014-17962> (дата звернення: 12.10.2025)

18. Про нагородження орденом Героїв Небесної Сотні: Указ Президента України № 893/2014 від 27 листопада 2014 р. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8932014-18046> (дата звернення: 12.10.2025)

19. Про внесення зміни до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про державні нагороди України» щодо присвоєння звання Герой України: Закон України № 2013-VIII від 13 квітня 2017 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2013-19#Text> (дата звернення: 12.10.2025)

20. Про присвоєння М. Жизневському звання Герой України: Указ Президента України № 158/2017 від 13 червня 2017 року. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1582017-22046> (дата звернення: 02.10.2025)

21. Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні: Указ Президента України № 69/2015 від 11 лютого 2015 р. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692015-18468> (дата звернення: 12.10.2025)

22. Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету міністрів України № 574-р від 23 серпня 2017 р. / Верховна Рада України: офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2025)

23. Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на 2021-2025 роки: Розпорядження Кабінету міністрів України № 112-р від 17 лютого 2021 р. / Верховна Рада України: офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2025)

24. Про Інститут. *Український інститут національної пам'яті*: офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti> (дата звернення: 02.10.2025)

25. Виставка «Люди Свободи». *Український інститут національної пам'яті*: офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-lyudy-svobody> (дата звернення: 15.10.2025)

26. Положення про державні іменні стипендії найкращим молодим вченим для увічнення подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні: Постанова Кабінету Міністрів України № 1017 від 21 листопада 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2025)

27. Музей Майдану. Витоки. Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності: офіційний веб-сайт. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/vytoky> (дата звернення: 20.10.2025)

28. Про утворення державного закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Революції гідності»: Розпорядження Кабінету міністрів України № 1186-р від 18 листопада 2015 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.10.2025)

29. Про надання державному закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Революції гідності» статусу національного: Указ Президента України № 138/2016 від 12 квітня 2016 року. *Президент України: Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1382016-19905> (дата звернення: 20.10.2025)

30. Музей Майдану. Діяльність. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1271> (дата звернення: 22.10.2025)

31. Архітектурний проєкт Національного меморіалу Героїв Небесної Сотні. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*: офіційний веб-сайт. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/node/1291> (дата звернення: 22.10.2025)

32. Підготовчі роботи з будівництва меморіалу Героїв Небесної Сотні знову призупинено. *Український інститут національної пам'яті*: офіційний веб-сайт. 13.05.2019. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/pidgotovchi-roboty-z-budivnytva-memorialu-geroyiv-nebesnoyi-sotni-znovu-pryzupyneno> (дата звернення: 22.10.2025)

33. Сквер Небесної Сотні. *Місто-сад*: веб-сайт. URL: <https://web.archive.org/web/20150712052206/http://misto-sad.com.ua/> (дата звернення: 22.10.2025)

34. У Сквері Небесної Сотні з'явилося обличчя Сергія Нігояна. «Хмарочос»: вебсайт. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2015/07/09/u-skveri-nebesnoyi-sotni-z-yavilos-oblichchya-sergiya-nigoyana/> (дата звернення: 22.10.2025)

35. Дмитришин С. Нове місце сили і спокою. Меморіал Героїв Небесної Сотні. *Львів. Офіційний туристичний сайт міста*. URL: <https://lviv.travel/ua/news/mistse-syly-i-spoкою> (дата звернення: 22.10.2025)

36. Іванишин М. Меморіал пам'яті Героїв Небесної Сотні у Львові, або місце пам'яті нашого часу. *Фотографії старого Львова*: веб-сайт. URL: <https://photo-lviv.in.ua/memorial-pamyati-geroyiv-nebesnoyi-sotni-u-lvovi-abo-misce-pamyati-nashogo-chasu/> (дата звернення: 22.10.2025)

37. У Чернівцях відкрили Меморіал Героїв Небесної Сотні. *Історична правда*. 1 грудня 2021. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/12/1/160583/> (23.10.2025)

38. Вони продовжують жити серед нас: як в Україні вшановують пам'ять Героїв Небесної Сотні. *Рубрика*: веб-сайт. 20 лютого 2019. URL: <https://rubryka.com/article/pamyat-geroyiv-nebesnoyi-sotni/> (дата звернення: 23.10.2025)

39. Рябоштан І. У пам'ять про Майдан. Скільки вулиць, площ та скверів названі на честь героїв Небесної сотні – інфографіка. *Тиждень.ua*. 20 Лютого 2018. URL: <https://tyzhden.ua/u-pamiat-pro-majdan-skilky-vulyts-ploshch-ta-skveriv-nazvani-na-chest-heroiv-nebesnoi-sotni-infohrafika/> (дата звернення: 23.10.2025)

40. Перший в Україні музей Небесної сотні відкрили в Івано-Франківську. *LB.ua*: веб-сайт. URL: https://lb.ua/culture/2015/09/11/315745_perviy_ukraine_muzey_nebesnoyi_sotni.html (дата звернення: 22.10.2025)

41. Уперше Героїв Небесної Сотні вшанують за єдиним церемоніалом. *Український інститут національної пам'яті*: офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/upershe-geroyiv-nebesnoyi-sotni-vshanuyut-za-yedynym-ceremonialom> (дата звернення: 24.10.2025)

42. У Києві провели акцію «Ангели пам'яті». 20.02.2024. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3829684-u-kievi-proveli-akciu-angeli-pamati.html> (дата звернення: 21.10.2025)

43. Дзвін Гідності та День народження Героя. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*: офіційний веб-сайт. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/node/1350> (дата звернення: 21.10.2025)

44. Відзнаки Героїв. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*: офіційний веб-сайт. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/node/381> (дата звернення: 25.10.2025)

45. Відзнаки імені Героїв Небесної Сотні. *Велика Ідея*: веб-сайт. URL: <https://biggggidea.com/project/vidznaki-imeni-gerov-nebesno-sotni/> (дата звернення: 26.10.2025)

46. Небесній Сотні присуджено престижну європейську премію / Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності: офіційний сайт. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/573> (дата звернення: 26.10.2025)

References

1. Den hidnosti ta svobody (21 lystopada). Informatsiino-metodychni materialy [Day of Dignity and Freedom (November 21). Information and methodological materials]. Ukrainyskiy instytut natsionalnoi pamiaty: ofitsiyniy veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-do-dnya-revoluciyyi-gidnosti-ta-svobody-vid-muzeyu-maydanu> [in Ukrainian].

2. Humeniuk, T. (2023). Kultura pamiaty: fenomen Revoliutsii hidnosti v suchasni naukovi refleksii [Culture of memory: the phenomenon of the Revolution of Dignity in modern scientific reflection]. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir – Ukrainian Information Space*, 1(11), 41–54. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279552](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279552) [in Ukrainian].

3. Semeryn, Kh. (2022). Mapuvannia prostoroi pamiaty pro Revoliutsiiu Hidnosti v Ukraini [Mapping the spatial memory of the Revolution of Dignity in Ukraine]. *Misto: istoriia, kultura, suspilstvo. E-zhurnal urbanistychnykh studii – City: History, Culture, Society. E-Journal of Urban Studies*, 14(2), 136–154 [in Ukrainian].

4. Potapenko, Ya. (2014). Retseptsiiia Yevromaidanu v suchasnomu ukrainskomu sotsiokulturnomu dyskursi [Reception of Euromaidan in the modern Ukrainian socio-cultural discourse]. *Naukovi zapysky IpiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4(78), 4–21 [in Ukrainian].

5. Vara, O. (2020). Osnovni pryntsypy ta sposoby muzeifikatsii pamiatky istorii na alei Heroiv Nebesnoi Sotni v misti Kyievi [Basic principles and methods of museumification of a historical monument on the Alley of the Heavenly Hundred Heroes in Kyiv]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii – Revolution of Dignity: on the way to history* (pp. 31–41). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

6. Yekelchuk, S. (2020). Vid radianskoi monumentalnoi «spadshchyny» do ukrainskoho memorialnoho prostoru [From the Soviet monumental "heritage" to the Ukrainian memorial space]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii – Revolution of Dignity: on the way to history* (pp. 77–91). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

7. Kryvda, N. (2020). Do pytannia memorializatsii Maidanua yak praktyky «vynaidennia tradytsii» [To the question of the memorialization of Maidan as a practice of "inventing tradition"]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu*

do istorii – Revolution of Dignity: on the way to history (pp. 162–168). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

8. Onyshko, L. (2020). Revoliutsiia Hidnosti v refleksiiakh istorykiv [The Revolution of Dignity in the reflections of historians]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii* – Revolution of Dignity: on the way to history (pp. 246–263). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

9. Poshyvailo, I. (2020). Muzeifikatsiia «skladnoi istorii»: vyklyky, praktyky, stratehii [Museumification of "complex history": challenges, practices, strategies]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii* – Revolution of Dignity: on the way to history (pp. 264–279). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

10. Sokyрко, A. (2020). Mystetska kolektsiia fondovoi zbirkky Natsionalnoho muzeiu Revoliutsii Hidnosti: istoriia formuvannia ta sklad [Art collection of the fund collection of the National Museum of the Revolution of Dignity: history of formation and composition]. In I. Poshyvailo, L. Onyshko (Eds.), *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii* – Revolution of Dignity: on the way to history (pp. 328–353). Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].

11. Dymnich, N. (2016). Televiziini materialy pro Heroiv Nebesnoi Sotni yak chynnyk formuvannia natsionalnoi hidnosti u molodi [Television materials about the Heavenly Hundred Heroes as a factor in forming national dignity in youth]. *Tele- ta radiozhurnalistyka: zib. nauk. pr.* – Television and Radio Journalism: coll. of scientific works, 15, 168–177. Lviv: Vyd-vo LNU im. I. Franka [in Ukrainian].

12. Na alei Heroiv Nebesnoi Sotni vstanovyly «Dzvin hidnosti» [The "Bell of Dignity" was installed on the Alley of the Heavenly Hundred Heroes]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty: ofitsiinyi veb-sait (2020, December 1). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/na-aleyi-geroyiv-nebesnoyi-sotni-vstanovyly-dzvin-gidnosti> [in Ukrainian].

13. Onyshko, L.V. (n.d.). Maibutnii memorial Heroiv Nebesnoi Sotni yak terytoriia pamiaty [The future memorial of the Heavenly Hundred Heroes as a territory of memory]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiinyi veb-sait. Retrieved from <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1483> [in Ukrainian].

14. Pro vshanuvannia uchashnykiv zbroinykh konfliktiv pid chas myrnykh aktsii protestu: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 774-VII vid 24 liutoho 2014 roku [On honoring participants of armed conflicts during peaceful protests: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No. 774-VII of February 24, 2014]. Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-VII#Text> [in Ukrainian].

15. Holovko, V.V. (2021). Nebesna Sotnia [Heavenly Hundred]. In V. A. Smolii et al. (Eds.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Dodatkovyi tom. Kn. 1: A–Ya* – Encyclopedia of the History of Ukraine: Additional Volume. Book 1: A–Z (773 p.). Kyiv: V-vo «Naukova dumka». Retrieved from http://www.history.org.ua/?termin=nebesna_sotnja [in Ukrainian].

16. Pro vnesennia zminy do statti 7 Zakonu Ukrainy «Pro derzhavni nahorody Ukrainy»: Zakon Ukrainy № 1546-VII vid 1 lypnia 2014 r. [On amendments to Article 7 of the Law of Ukraine "On State Awards of Ukraine": Law of Ukraine No. 1546-VII of July 1, 2014]. Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1546-18#Text> [in Ukrainian].

17. Pro orden Heroiv Nebesnoi Sotni: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 844/2014 vid 3 lystopada 2014 r. [On the Order of the Heavenly Hundred Heroes: Decree of the President of

Ukraine No. 844/2014 of November 3, 2014]. Prezydent Ukrainy: Ofitsiine internet-predstavnytstvo (n.d.). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/8442014-17962> [in Ukrainian].

18. Pro nahorodzhennia ordenom Heroiv Nebesnoi Sotni: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 893/2014 vid 27 lystopada 2014 r. [On awarding the Order of the Heavenly Hundred Heroes: Decree of the President of Ukraine No. 893/2014 of November 27, 2014]. Prezydent Ukrainy: Ofitsiine internet-predstavnytstvo (n.d.). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/8932014-18046> [in Ukrainian].

19. Pro vnesennia zminy do rozd. V «Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro derzhavni nahorody Ukrainy» shchodo prysvoiennia zвання Heroi Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2013-VIII vid 13 kvitnia 2017 roku [On amendments to Section V "Final Provisions" of the Law of Ukraine "On State Awards of Ukraine" regarding the conferment of the title Hero of Ukraine: Law of Ukraine No. 2013-VIII of April 13, 2017]. (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2013-19#Text> [in Ukrainian].

20. Pro prysvoiennia M. Zhiznevskomu zвання Heroi Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 158/2017 vid 13 chervnia 2017 roku [On conferring the title Hero of Ukraine on M. Zhiznevsky: Decree of the President of Ukraine No. 158/2017 of June 13, 2017]. Prezydent Ukrainy: Ofitsiine internet-predstavnytstvo (n.d.). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1582017-22046> [in Ukrainian].

21. Pro vshanuvannia podvyhu uchasnykiv Revoliutsii hidnosti ta uvichnennia pamiati Heroiv Nebesnoi Sotni: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 69/2015 vid 11 liutoho 2015 r. [On honoring the feat of the participants of the Revolution of Dignity and perpetuating the memory of the Heavenly Hundred Heroes: Decree of the President of Ukraine No. 69/2015 of February 11, 2015]. Prezydent Ukrainy: Ofitsiine internet-predstavnytstvo (n.d.). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/692015-18468> [in Ukrainian].

22. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv iz vshanuvannia podvyhu uchasnykiv Revoliutsii Hidnosti ta uvichnennia pamiati Heroiv Nebesnoi Sotni na period do 2020 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy № 574-r vid 23 serpnia 2017 r. [On approval of the plan of measures to honor the feat of the participants of the Revolution of Dignity and perpetuate the memory of the Heavenly Hundred Heroes for the period up to 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 574-r of August 23, 2017]. Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

23. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv iz vshanuvannia podvyhu uchasnykiv Revoliutsii Hidnosti ta uvichnennia pamiati Heroiv Nebesnoi Sotni na 2021-2025 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy № 112-r vid 17 liutoho 2021 r. [On approval of the plan of measures to honor the feat of the participants of the Revolution of Dignity and perpetuate the memory of the Heavenly Hundred Heroes for 2021-2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 112-r of February 17, 2021]. Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

24. Pro Instytut [About the Institute]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiati: ofitsiinyi veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti> [in Ukrainian].

25. Vystavka «Liudy Svobody» [Exhibition "People of Freedom"]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiati: ofitsiinyi veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-lyudy-svobody> [in Ukrainian].

26. Polozhennia pro derzhavni imenni stipendii naikrashchym molodym vchenym dlia uvichnennia podvyhu Heroiv Ukrainy – Heroiv Nebesnoi Sotni: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1017 vid 21 lystopada 2018 r. [Regulation on state scholarships for the best young scientists to perpetuate the feat of the Heroes of Ukraine – Heavenly Hundred Heroes: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1017 of November 21, 2018]. (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

27. Muzei Maidanu. Vytoky [Maidan Museum. Origins]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiinyi veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/vytoky> [in Ukrainian].

28. Pro utvorennia derzhavnoho zakladu «Memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni - Muzei Revoliutsii hidnosti»: Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy № 1186-r vid 18 lystopada 2015 r. [On the establishment of the state institution "Memorial Complex of the Heavenly Hundred Heroes - Museum of the Revolution of Dignity": Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1186-r of November 18, 2015]. Verkhovna Rada Ukrainy (n.d.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-2015-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

29. Pro nadannia derzhavnomu zakladu «Memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni - Muzei Revoliutsii hidnosti» statusu natsionalnoho: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 138/2016 vid 12 kvitnia 2016 roku [On granting the state institution "Memorial Complex of the Heavenly Hundred Heroes - Museum of the Revolution of Dignity" national status: Decree of the President of Ukraine No. 138/2016 of April 12, 2016]. Prezydent Ukrainy: Ofitsiine internet-predstavnytstvo (n.d.). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1382016-19905> [in Ukrainian].

30. Muzei Maidanu. Diialnist [Maidan Museum. Activities]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiinyi veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1271> [in Ukrainian].

31. Arkhitekturnyi proiekt Natsionalnoho memorialu Heroiv Nebesnoi Sotni [Architectural project of the National Memorial to the Heavenly Hundred Heroes]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiinyi veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://maidanmuseum.org/uk/node/1291> [in Ukrainian].

32. Pidhotovchi roboty z budivnytstva memorialu Heroiv Nebesnoi Sotni zнову pryzupyneno [Preparatory work for the construction of the Heavenly Hundred Heroes memorial has been suspended again]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty: ofitsiinyi veb-sait (2019, May 13). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/pidgotovchi-roboty-z-budivnytstva-memorialu-geroyiv-nebesnoyi-sotni-znovu-pryzupyneno> [in Ukrainian].

33. Skver Nebesnoi Sotni [Heavenly Hundred Square]. Misto-sad: veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://web.archive.org/web/20150712052206/http://misto-sad.com.ua/> [in Ukrainian].

34. U Skveri Nebesnoi Sotni z'iavyios oblychchia Serhiia Nihoiana [The face of Serhiy Nihoyan appeared in the Heavenly Hundred Square]. «Khmarochos»: veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://hmarochos.kiev.ua/2015/07/09/u-skveri-nebesnoyi-sotni-z-yavilos-oblichhya-sergiya-nigoyana/> [in Ukrainian].

35. Dmytryshyn, S. (n.d.). Nove mistse syly i spokoiiu. Memorial Heroiv Nebesnoi Sotni. Lviv [A new place of strength and peace. Memorial to the Heavenly Hundred Heroes. Lviv]. Ofitsiinyi turystychnyi sait mista. Retrieved from <https://lviv.travel/ua/news/mistse-syly-i-spoikoiiu> [in Ukrainian].

36. Ivanyhyn, M. (n.d.). Memorial pamiati Heroiv Nebesnoi Sotni u Lvovi, abo mistse pamiati nashoho chasu [Memorial to the Heavenly Hundred Heroes in Lviv, or a place of memory of our time]. Fotohrafiï staroho Lvova: veb-sait. Retrieved from <https://photo-lviv.in.ua/memorial-pamyati-geroyiv-nebesnoyi-sotni-u-lvovi-abo-misce-pamyati-nashogo-chasu/> [in Ukrainian].

37. U Chernivtsiakh vidkryly Memorial Heroiv Nebesnoi Sotni [Memorial to the Heavenly Hundred Heroes opened in Chernivtsi]. Istorychna pravda (2021, December 1). Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/12/1/160583/> [in Ukrainian].

38. Vony prodovzhuiut zhyty sered nas: yak v Ukraini vshanovuiut pamiat Heroiv Nebesnoi Sotni [They continue to live among us: how the memory of the Heavenly Hundred Heroes is honored in Ukraine]. Rubryka: veb-sait (2019, February 20). Retrieved from <https://rubryka.com/article/pam-yat-geroyiv-nebesnoyi-sotni/> [in Ukrainian].

39. Riaboshtan, I. (2018, February 20). U pamiat pro Maidan. Skilky vulyts, ploshch ta skveriv nazvani na chest heroiv Nebesnoi sotni – infohrafika [In memory of Maidan. How many streets, squares and parks are named after the heroes of the Heavenly Hundred – infographic]. Tyzhden.ua. Retrieved from <https://tyzhden.ua/u-pamiat-pro-majdan-skilky-vulyts-ploshch-ta-skveriv-nazvani-na-chest-heroiv-nebesnoi-sotni-infohrafika/> [in Ukrainian].

40. Pershyi v Ukraini muzei Nebesnoi sotni vidkryly v Ivano-Frankivsku [The first museum of the Heavenly Hundred in Ukraine was opened in Ivano-Frankivsk]. LB.ua: veb-sait (n.d.). Retrieved from https://lb.ua/culture/2015/09/11/315745_perviy_ukraine_muzey_nebesnoy_sotni.html [in Ukrainian].

41. Upershe Heroiv Nebesnoi Sotni vshanuiut za yedynym tseremonialom [For the first time, the Heavenly Hundred Heroes will be honored with a single ceremony]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiati: ofitsiyni veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/upershe-geroyiv-nebesnoyi-sotni-vshanuyut-za-yedynym-ceremonialom> [in Ukrainian].

42. U Kyievi provely aktsiiu «Anhely pamiati» [The "Angels of Memory" action was held in Kyiv]. Ukrinform: veb-sait (2024, February 20). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3829684-u-kievi-proveli-akciu-angeli-pamati.html> [in Ukrainian].

43. Dzvin Hidnosti ta Den narodzhennia Heroia [Bell of Dignity and Hero's Birthday]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiyni veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://maidanmuseum.org/uk/node/1350> [in Ukrainian].

44. Vidznaky Heroiv [Hero Awards]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiyni veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://maidanmuseum.org/uk/node/381> [in Ukrainian].

45. Vidznaky imeni Heroiv Nebesnoi Sotni [Awards named after the Heavenly Hundred Heroes]. Velyka Ideia: veb-sait (n.d.). Retrieved from <https://biggggidea.com/project/vidznaki-imeni-gerov-nebesno-sotni/> [in Ukrainian].

46. Nebesnii Sotni prysuzhdeno prestyzhnu yevropeisku premiiu [The Heavenly Hundred was awarded a prestigious European prize]. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti: ofitsiyni sait (n.d.). Retrieved from <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/573> [in Ukrainian].